

Et juleeventyr

En juleforestilling basert på Charles Dickens: A Christmas Carol.

Bearbeidet for scenen av Kjersti Haugen og Irina Malkojevska

Nypremierre på Trøndelag Teaters hovedscene 12. november 2011

Jula handler om tradisjoner. Derfor er årets juleforestilling på Trøndelag Teater et gjensyn med en forestilling som ble elsket av både publikum og presse i 2007, nemlig *Et juleeventyr*. Charles Dickens udødelige klassiker er ikke bare en god historie, flere forskere mener at den har vært med på å skape noen de juletradisjonene vi har i dag. På Trøndelag Teater er forestillingen blitt en tradisjon i seg selv. Vi gleder oss til jul og til å skape julestemningen for gamle og nye publikummere

Handlingsresymé

I *Et juleeventyr* møter vi den gamle gnieren Ebenezer Knug. Han hater jula fordi man taper så mye penger på den. Ansatte må ha fri, man må bruke penger på gaver og på ekstra god mat. Knug unner seg ikke noe selv, og gir heller ikke noe til familien sin. Han har ikke barn, men en voksen nevø som heter Fred. På julaften vil Knug være helt alene for å gjøre regnskapet sitt. Da får han plutselig besøk av et spøkelse. Det er Jacob Barflint. Barflint var Knugs tidligere kompanjong, og han var en like stor gjerrigknark som Knug helt til han døde. Barflint forteller Knug at han denne julenatta vil få besøk av tre ånder: Ånd av Fortidens, Nåtidens og Fremtidens Jul. Og ganske riktig, først får Knug besøk av Fortidens Jul som viser ham minnene fra hans egen barndom og ungdom. Nåtidens Jul viser ham hvor hyggelig Fred og hans familie har det på julaften, og Fremtidens Jul viser Knug hvordan det skal gå: Ingen kommer til å savne Knug når han er død. Etter denne fremtidsdystopien endrer Knug seg. Og når han våkner neste dag, julemorgen, er han et nytt menneske. Han gir penger til veldedighet, kjøper gaver og benytter jula til å bli bedre kjent med sin familie og sine kollegaer.

Charles Dickens

Charles Dickens ble født 1812 og hadde en lykkelig barndom. Men da han var 12 ble faren satt i fengsel på grunn av gjeldsproblemer. Familiens økonomiske situasjon gjorde at unge Dickens ble tatt ut av skolen og måtte jobbe på en skokremfabrikk. Dickens egen barndom er noe man ser spor av gjennom hele forfatterskapet. Man kan si at han har en evne til å se hendelser med et barns øyne og en voksens innsikt. Flere av hendelsene i livet hans, og

personene han møtte, brukte han som inspirasjon til fortellinger og karakterer senere i forfatterskapet.

Hans første store suksess var *Pickwick klubben* (*The Posthumous Papers of the Pickwick Club*) Senere fulgte *Oliver Twist* og *Nicholas Nickleby*. Dickens fantasifulle fortellinger er ikke uten samfunnskritikk. I de to sistnevnte setter han søkelyset mot samfunnets behandling av barn, både de som blir tvunget til å bo på gata og de som bor på institusjon. Selv om Dickens raskt ble en velstående mann, hadde han alltid med seg fortiden fra skokremfabrikken og arbeiderklassen i sine bøker. Romanen *David Copperfield* har sterke selvbiografiske trekk og markerer et skille i forfatterskapet. Etter denne fulgte mer modne klassikere som *Bleak House*, *Great Expectations* og *A tale of two cities*.

Dickens var enormt populær i sin samtid og ble lest av et bredt spekter av samfunnsklasser. Han blir ofte betegnet som den som populariserte den engelske roman. Både i og etter sin samtid ble han kritisert for å være melodramatisk og gammeldags. Flere mente at karakterene hans var sentimentale og at hans hang til lykkelige slutter gjorde hans verker usannsynlige (vi må huske at Dickens skrev under en tid da realismens fane sto høyt). I den senere tid har forskere fokusert mer på Dickens mørkere sider, hans kritikk av kapitalismen og hans poetiske språk. Man har derfor tilbakevist noe av denne tidlige kritikken og konkludert med at Dickens har mer til felles med Dostojevskij og Kafka enn han har med kiosklitteraturens tomme og romantiske historier.

Flere av romanene hans tar utgangspunkt i en realisme som blandes med fantasi. Dickens elsker å besjele ting, med sitt maleriske språk. I *A Christmas Carol* beskriver han hvordan klokkene i kirken med trekk som et menneske:

The ancient tower of a church, whose gruff old bell was always peeping slyly down at Scrooge out of a Gothic window in the wall, became invisible, and struck the hours and quarters in the clouds, with tremulous vibrations afterwards as if its teeth were chattering in its frozen head up there. The cold became intense.

Måten Dickens her skriver på gir et tydelig bilde av hvor kaldt det er, samtidig beskriver han miljøet rundt Mr. Scrooge som et magisk og levende sted. Det er ikke en klokke som ringer med kirkeklokkene, men klokken selv som lager lyd fordi han på samme måte som et menneske hakker tenner i kulden. Dickens la også mye vekt på navnene på karakterene sine. I *David Copperfield* møter vi for eksempel Mr. Murderstone, en karakter de fleste forstår bare ved ordlyden, at man bør holde seg unna.

Dickens hadde nær kontakt med sine lesere. De fleste romanene hans ble gitt ut i små hefter, enten ukentlig eller månedlig, kapittel for kapittel. Dette var samlende og sosialt, fordi man både i familier og arbeidsplasser samlet seg om disse utgivelsene som vi gjør med tv-serier i dag. Dickens sa selv at han skrev sine tekster for at de skulle leses høyt (aller helst av ham selv). Derfor kan man si at Dickens historier både var sosiale og kanskje også teatrale. Dickens dro selv på turneer både i England og Skottland hvor han leste høyt fra sine bøker for fullsatte teatre og samfunnshus.

Dickens fikk 10 barn sammen med sin kone Catherine Thomson Hogarth. Han døde av slag mens han arbeidet på sin siste bok i 1870. Boka ble aldri ferdig, og flere forfattere har gjort et forsøk på å slutføre den spennende *Edwin Drood*.

A Christmas Carol

A Christmas Carol er den første av i alt fem julefortellinger som Dickens skrev fra 1843 til 1848. *A Christmas Carol* regnes som den mest populære av dem. Denne fortellingen er omskrevet til scene og film utallige ganger.

A Christmas Carol ble skrevet i den tidlige viktorianske tid i England. På denne tiden var juletradisjonene ikke like opplagte som de er i dag, julen var først og fremst en religiøs høytid. Flere historikere har diskutert hvordan *A Christmas Carol* var med på å skape flere av de juletradisjonene vi har i dag. Tidligere var det nemlig ikke gitt at julen var en familietradisjon, med fest og lek. Juletreet var også noe ganske nytt. Gavmildhet og barnas plass i høytidelighetene er noe flere mener Dickens bidro til.

Som i flere av Dickens historier er karakternavnene viktige. Hovedpersonen i *A Christmas Carol* heter Ebenezer Scrooge. Det er kanskje ikke et navn man hører daglig. Men etter den store suksessen med *A Christmas Carol* er ordet *scrooge* blitt en del av det engelske språket. På engelsk betyr *scrooge* rett og slett en klagete gjerrigknark. I følge språkforskere kan Ebenezer deles opp i to og bety stein og hjelp. Dette passer ganske bra, siden Ebenezer er en tung stein som trenger hjelp. Den gjerrige disneyfiguren som vi her til lands kaller Onkel Skrue heter Scrooge McDuck på originalspråket. Så man kan si at Dickens har satt sine spor utover litteraturen med *A Christmas Carol*. I vår versjon av fortellingen har vi, i likhet med tidlige norske oversettelser, oversatt navnet Scrooge til Knug.

I *A Christmas Carol* finner vi dessuten flere hint fra Dickens egen barndom. Blant annet het Dickens mest fortrolige søster Frances, men ble bare kalt Fanny, akkurat som Ebenezers søster.

Tema og konflikt

Ser man *Et juleeventyr* med et voksen-blikk kan man få øye på en tydelig kritikk av kapitalismen. Dickens postulerer at kapitalismen- penger, arbeid og jag etter profit- kan ødelegge for verdier som kjærlighet og medmenneskelighet. Ebenezer Knug ofrer felleskap og kjærlighet for penger. Men dette offeret gjør at han ikke har noen å bruke pengene sine på, eller sammen med. Dermed blir pengene unødvendige og kapitalismen like så. Dette støtter en tanke om at penger er en del av fellesskapet og at bare gjennom fellesskapet får penger genuin verdi. Uten å bli brukt er de nemlig ingenting i seg selv.

Ebenezer Knug har i starten av stykket et kaldt hjerte. Han er en mektig mann. Fordi han har så mye penger, har han mulighet til å hjelpe andre. Blant annet sin kontorists syke sønn Timmelimm, har sjansen til å bli frisk gjennom en behandling kontoristen selv ikke har råd til. Ebenezer Knug blir på en måte herre over liv og død i det han nekter å gi kontoristen høyere lønn. *Et juleeventyr* handler derfor også om samfunnsansvar. At rike arbeidsgivere og store firmaer har ansvar for sine ansattes velferd. Dette virker kanskje selvsagt for oss i dag, men Dickens skrev dette på en tid da arbeidernes rettigheter var et relativt nytt fenomen.

Sett med yngre øyne er det klart at julens budskap står sterkt i denne historien. Julens magi kan forandre og forvandle den mest hardbarka tviler. I jula kan alt skje og hvis man vil kan man bli et bedre menneske.

Et juleeventyr på Trøndelag Teater

Et juleeventyr hadde premiere på Trøndelag Teater i 2007. Det er regissør Kjersti Haugen og Irina Malkojevskaja som har bearbeidet Dickens historie til en sceneversjon og Trygve Brøske som har laget musikken. I 2007 var både publikum og anmeldere svært begeistret og forestillingen ble nominert til Heddapris for beste scenografi. I årets oppsetning er scenografien, sangene og kostymene de samme. Flere av skuespillerne fra 2007 er med også i år, samtidig som vi fått med flere nye. 10 barn deler dessuten på de 5 barnerollene i forestillingen og de ønsker vi ekstra velkommen. Det er det samme teamet som står bak forestillingen, for å gjøre det som er så viktig i jula; det samme som vi gjorde sist.

Regissør Kjersti Haugen

Trondheimsbaserte Kjersti Haugen har regi på forestillingen. De siste årene har hun gitt Trøndelag Teater oppsetninger som *Spring Awakening* (2009) og *Et dukkehjem* (2010), og ikke minst et *Et juleeventyr* (2007). Gjennom disse oppsetningene har hun markert seg som en viktig stemme i Trondheim i norsk teater for øvrig. Da Kjersti sist satte opp *Et juleeventyr* i 2007 var hun høygravid med sin første datter. I år gleder Kjersti seg til å oppleve forestillingen sammen med henne og resten av familien.

Scenograf Per Kristian Solbakken

Per Kristian Solbakken er fast scenograf på Trøndelag Teater. Solbakken har hatt det visuelle ansvaret for over 70 forestillinger på teateret siden 1981. Fra den senere tid kan man nevne *Berlinerpoplene* og *Håndverkerne*. Solbakken hadde også ansvaret for scenografien på *Et juleeventyr 2007* som han ble nominert til Heddapris for

Koreograf Erlend Samnøen

Erlend Samnøen er utdannet danser ved Statens Balletthøgskole, men har virket som koreograf siden 2002. Han har jobbet som danser, koreograf og instruktør over hele landet. Her på Trøndelag Teater har han blant annet stått for koreografien i *Den siste viking*, *Spring Awakening* og *Et dukkehjem*. Samnøen hadde også regien på forestillingen *Jul i Prøysenland* på Trøndelag Teater. Dette er en forestilling vi får et gledelig gjensyn med i 2012.

Komponist Trygve Brøske

Trygve Brøske er utdannet ved Trøndelag Musikkonservatorium og Conservatoire de Musique de Genève. Trygve har lang erfaring både som komponist og pianist og han har vært musikalsk ansvarlig for mange teaterforestillinger, revyer og kabareter. På Trøndelag Teater har han tidligere komponert musikken til *Musikalen Gro, Norge, Midt-Norge, Ingen nordmenn savnet* og *Virginias Brev*. Til *Et juleeventyr* har Brøske tatt utgangspunkt i norske julesanger og laget nye melodier til tekster vi alle kjenner.

Kilder:

Aschehougs Konversasjonsleksikon. Bind 4. Aschehoug 1972

Dickens, Charles: *A Christmas Carol*.

Verdens litteraturhistorie Bind 8: Cappelen's Forlag 1972

www.wikipedia.org

www.snl.org

Spørsmål til diskusjon

- Diskuter påstanden: Penger har ingen verdi uten at de blir brukt.
- Dickens skriver i en blanding av realisme og fantasi. Hva mener du er realistisk og hva er fantasi i *Et juleeventyr*?
- Hva kan vi lære av denne gamle historien i dag? Vet du om noen som ligner på Knug?
- Se på scenen under. Hvorfor vil ikke Knug dele med noen?
- Hva får Ebenezer Knug til å endre sin mening om jula?

BOB

God morgen, herr Knug!

KNUG

Brummer.

Jasså!

BOB

Jeg er veldig lei for det, herr Knug. Sønnen min, Timmelimm, er syk. Jeg *er* for sen.

KNUG

Så dét er du? Ja, det tror jeg såmenn du er. Vær så vennlig å komme her. Jeg trekker en skilling fra lønna di.

BOB

Det var bare denne ene gangen, herr Knug. Det skal ikke gjenta seg.

KNUG

Nå skal jeg si deg én ting, min venn. Jeg finner meg ikke i den slags.

HERR GLAD og HERR LETT er to trinne herrer, trivelige å skue, som nå tar av seg hatten på Knugs kontor. Begge bærer på bøker og papirer og bukker til ham.

HERR LETT

Knug & Barflint, om jeg ikke tar feil.

HERR GLAD

Er det herr Knug eller herr Barflint vi har den glede å snakke med?

KNUG

Min tidligere kompanjong, herr Barflint, er død. Han døde akkurat i dag, for syv år siden.

HERR GLAD

Det var trist å høre.

HERR LETT

Men da gleder det oss å snakke med deg, herr Knug.

KNUG

Og det vil glede meg om dere kan komme til saken, så jeg kan fortsette arbeidet mitt.

HERR GLAD

Vi samler inn penger til de fattige nå i julen. Som du vet, finnes det tusenvis av mennesker som mangler det mest nødvendige.

KNUG

Finnes det ingen fengsler?

HER GLAD

Det er nok av fengsler.

KNUG

Og fattighusene? Er de fortsatt i drift?

HERR LETT

Jo, men...

KNUG

Å, det var godt å høre! Et øyeblikk ble jeg redd for at fattighusene var blitt stengt.

HERR LETT

Jeg skulle i grunnen ønske de var stengt. Menneskene der har ikke nok til mat og varme en gang. Derfor er vi i ferd med å samle inn penger til et fond som skal skaffe litt mat og drikke og brensel til de fattige.

HERR GLAD

Vi har valgt denne tiden på året, fordi det er ekstra vanskelig å være fattig mens andre feirer i overflod. Hvor mye kan du tenke deg å bidra med?

KNUG legger fra seg pennen, han har ikke donert noen ting.

HERR GLAD OG HERR LETT

Ingen ting!!

HERR LETT

Vil du være anonym?

KNUG

Jeg vil være i fred. Jeg feirer ikke jul og jeg gir ikke bort penger for at andre skal more seg. Jeg betaler skatt, og dermed støtter jeg både fengslene og fattighusene. Det er kostbart nok, så la de som er fattige, komme dit.

HERR GLAD

Mange vil heller dø enn å komme dit.

KNUG

Nå, vil de heller dø, så la dem gjøre det. Det er for mye folk i verden uansett.

Farvel, mine herrer.

HERR GLAD

Men...

KNUG

Pass deres egne saker, så skal jeg passe mine. Farvel.